

DE TELEGRAAF Vrijdag 22 Maart 1940

Boeken vragen Uw aandacht.

Mahler en Mengelberg.

Indrukken en Herinneringen.

's MEESTERS OORDEEL:

„De muziekcultuur in dit / land is verbluffend.”

GROOT is de roem, dien Amsterdam zich verwierf door de bevordering van Gustav Mahler's muziek. Geen ander kunstcentrum heeft zooveel gedaan voor de verbreiding van het symphonisch oeuvre als de stad van Mengelberg, de stad van het Concertgebouw-orkest. Het problematische, eens abusievelijk bij Mahler's werk aanwezig geacht, is geen onderwerp van discussie meer: elk onderdeel van dit werk, dank zij Mengelberg's fanatieke ijver van alle zijden belicht. De strijd om Mahler is sinds lang uitgevochten, de beëindiging van dien strijd beteekent in feite het afsluiten van een der belangrijkste periodes in de geschiedenis van de hoofdstedelijke muziekbeoefening. De ervaringen van dien strijd beteekenen blijvende verrijking van het hoofdstedelijke, van het Nederlandsche muzikleven. Zij, die zich daarvan bewust zijn, zullen met des te grootere belangstelling het voorheen in deze kolommen reeds aangekondigde en beschreven *) boek lezen, dat Alma Mahler, de inmiddels met Franz Werfel hertrouwde weduwe van den componist, bij Allert de Lange, Amsterdam liet verschijnen onder den titel „Gustav Mahler, Erinnerungen und Briefe.”

*

DE muziek-historicus, die niet alleen naar de weergave van feiten zoekt, maar zich tevens interesseert voor de sfeer waarin zich, vermoedelijk althans, die feiten afspeelden, zal eveneens met belangstelling van Alma Mahler's getuigenis kennis nemen. Zij kwam immers herhaaldelijk met de belangrijke figuren in contact, waarmede haar echtgenoot connecties onderhield, haar blik op die figuren is vaak scherp en doet in den regel objectief-analyseerend aan. Bij den te verwachten tweeden druk zou de uitgever een correctie kunnen aanbrenge, die in de eerste plaats de Nederlandsche lezer wenschelijk acht: Alma Mahler heeft het enkele keeren over Van Roy den Nederlanschen Wagner-zanger, eens dé Wotan van de groote opera-centra. Bedoeld werd natuurlijk Anton van Rooy.

Curieus is de brief, welken Mengelberg's vader Gustav Mahler schreef. Zij, die het voorrecht hadden den vader van den dirigent persoonlijk te ontmoeten, hebben de herinnering behouden aan een door eenvoud inponerende persoonlijkheid, die, eveneens kunstenaar van beteekenis, de kunst in haar veelvoudige manifestaties met immer gespannen aandacht volgde. Bij geen groote uitvoering, hetzij te Amsterdam, hetzij te Utrecht, ontbrak de vader van de dirigent, die tot zijn laatste levensperiode een groote levendigheid van geest behield.

Op 24 Maart 1903 schreef Mengelberg Sr. Gustav Mahler een brief, die de reactie is op een

uitvoering van Mahler's eerste symphonie. Na den componist te hebben medegedeeld, dat hij onder den indruk bleef verkeeren van het gehoorde, besluit Mengelberg Sr.:

„Nog steeds hoor ik de prachtige tonen van den hoorn, bovenal van de trompet, de clarinet, zelfs de hobo, de zoet-klinkende violen, vooral de cello, die zich zeer goed hebben gehouden. Nog steeds zweven en parelen de geluiden mij in het hoofd, ook de luide passages („die Härten“), die het er op volgende nog mooier maken, vergeet ik niet. Dan in het laatste deel nog eenige stralen van den humor, welke de finale als de ondergaande zon nog schenkt.“

*

IN October 1904 kwam Gustav Mahler naar Amsterdam, hiermede een hartewensch vervullend van den jongen, Nederlandschen dirigent; Mahler zou zijn Vierde symphonie dirigeren, een première voor Nederland.

Het is een kleine, maar belangwekkende bijdrage tot de annalen van onze muziekbeoefening, welke in de brieven gegeven wordt. Mahler, die met Gustl onderteekent, spreekt daarin zijn vrouw aan met Mein Almschili, met Almschl; met alle teedere benamingen, welke hij kan vinden. „Sehr liebe, anspruchslose Menschen.“ aldus karakteriseert hij in den brief van 19 October 1904 het echtpaar Mengelberg.

De volgende brief dateert van den volgenden dag Mahler vertelt daarin, dat hij nog niets van de stad heeft gezien, „want ik woon in een fijne buurt, in de nabijheid van het Concertgebouw, waar ik zelfs hedenvoormiddag gerepeteerd heb. Hooren en zien verging mij, toen mijn derde symphonie „losgieng“.”

Van de uitvoerenden getuigt Mahler: „Het orkest is voortreffelijk en zeer goed ingestudeerd. Ben nieuwsgierig naar de koren, die nog beter moeten zijn.“ Dien brief besluit hij met de woorden: „Nu ga ik ook naar de grachten en hoop zeker dien mijnheer Drogstoppel te ontmoeten.“ Alma Mahler teekent bij „Mijnheer Drogstoppel“ aan: „figuur uit Max Havelaar van Multatuli, een der boeken, welke ik Mahler avond aan avond heb voorgelezen.“

Den daar op volgenden dag, 21 October, schrijft Mahler wederom zijn vrouw. Hij beklagt zich een weinig over de vele verplichtingen, welke het reizen met zich brengt. („Da war es nach dieser Richtung in Lemberg doch viel hübscher, wo ich immer allein war.“) Maar den avond van dien dag was hij alleen en las hij partituren van Nederlanders, Belgen en Franschen door. Dat doorlezen brengt hem tot de verzuchting: „Was das für phantastische und dabei doch so sterile Gesellen sind!“

Lof en critiek in een adem.

Hij had gaarne wat voor zijn vrouw meegebracht van die reis, maar hij concludeert: „Ik breng je toch liever het geld mee, Almscherl, en dan boemelen we een middag in de stad rond en koopen wat moois voor jou en Putzi.“

Plotseling wordt zijn toon ernstig: „Over het algemeen genomen is het toch een verschrikkelijk offer, dat men zijn werken brengt, wanneer men in de wereld reist. Ik ben daarvoor nu eenmaal niet geschapen.“ In een P.S. deelt Mahler mede, dat hij Berlage's beurs heeft gezien, waarvoor Alma Mahler en haar vriendenkring den kunstenaar reeds te Weenen hadden geïnteresseerd. Over de wijze waarop Amsterdam destijds op Berlage's gebouw reageerde, schrijft Mahler: „de menschen hier schijnen er echter niet van te houden - net Weenen!“ Waarmede hij uiteraard doelde op de trage wijze, waarop de Oostenrijksche hoofdstad op uitingen van moderne kunst reageerde.

*

BUITENGEWOON geestdriftig is Mahler over de wijze, waarop zijn werk hier gespeeld werd. Van dit enthousiasme verhaalt de brief, die gedateerd is 22 October, en welken Mahler te

Zaandam schreef. Een der laatste zinnen van dit epistel is Diepenbrock gewijd: „Een zeer interessant Hollandschen musicus, genaamd Diepenbrock, die hoogst eigenaardige kerkmuziek schreef]schrijft, heb ik hier leeren kennen.” De laatste zin van dien brief volge hier onvertaald: „Die musikalische Kultur in diesem Lande ist *stupend!* Wie die Leute bloß *zuhören* können]”

Natuurlijk is in de correspondentie opgenomen de hoogst merkwaardige uitvoering waarop tweemaal, een keer vóór, een keer na de pauze, Mahler's Vierde werd gespeeld. Bij voorbaat troost de kunstenaar zijn vrouw: „Mach Dir nichts draus, wenn die Kritiken [etwas] hundsgemein sein sollten.”

Maar Mahler kon enkele dagen later zijn vrouw een critiek sturen, die er van getuigde met welk een warmte Amsterdam de Vierde had ontvangen, om in de sindsdien verlopen zes en dertig jaren, nimmer haar liefde voor dit werk te laten verslappen.

De correspondentie uit 1906, eveneens uit Amsterdam, is in juichtoon geschreven: „Holland gefällt mir wieder rasend.” Om daarna te schrijven: „Diesmal ist es ein Plaisir und keine Arbeit.”

„Mengelberg ist ein famoser Kerl.” luidt het in een van de brieven uit dit jaar. Mengelberg's brief, d.d. 12 Januari 1907, is eveneens opgenomen: brief, die een dringende tot Mahler gerichte uitnoodiging bevat om naar Nederland te komen.

Het is moeilijk, om niet uit èlken brief te citeeren, want elke brief bevat bijzonderheden, die den mensch, den kunstenaar en den wijsgeer Mahler belichten. Men leze dit werk, dat geen Nederlandsche vriend van de muziek ongelezen kàn laten: het bewaart immers de schoonste herinneringen aan een periode van de hoofdstedelijke muziekbeoefening, waarop met gerechtvaardigden trots gewezen kan worden.

*) Voor de uitvoerige algemeene beschouwing die prof. Paul Stefan aan het werk wijdde, zie men de kunstrubriek van ons Avondblad van 19 Febr.[uari 1940]